

(1) *Galanthus nivalis*. In dichte pollen banen de Sneeuwkllokjes zich een weg door de nog winterse bodem. Als het even kan, halen bijen er nectar en pollen af.

Sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis* L.)

Hennie Oude Essink

In februari houden bijen hun reinigingsvlucht. Zij schudden de ongerechtigheden van de voorbije winter af en beginnen, aldus geschoond, aan het nieuwe seizoen.

Oude volken hielden er in de maand februari reinigingsceremoniën op na, om gezuiverd de nieuwe lente tegemoet te treden. De Germanen hielden een omme-gang met brandende fakkels: vuur werkt louterend. Ook de Romeinen kenden die gebruiken: 'Februa' noemden zij hun jaarlijkse reinigingsriten, onze maand is er naar vernoemd. Van oudsher vierten de Christenen op 2 februari het feest van 'Maria Lichtmis', verwijzend naar het reinigingsoffer dat Maria in de tempel van Jeruzalem bracht, veertig dagen na de geboorte van haar Kind, naar oud Joods gebruik.

Sinds de Middeleeuwen vierden monniken dit feest met een grote kaarslichtprocessie tijdens de misviering: 'Lichtmis'. Hierdoor gereinigd wachtten zij de komst van het nieuwe Licht af. Bij die gelegenheid werden de altaren bestrooid met sneeuwkllokjes. Het smetteloos witte bloempje in de nog kille winterse natuur kondigde de

lente aan en werd het symbool van hoop. In de kloostertuinen werden daartoe vele sneeuwkllokjes geteeld en aangeplant. Zo kon het sneeuwkllokje zich over heel Europa verspreiden en is het voor velen nog steeds de bloem van de maand februari: de maand van de reiniging; het symbool voor de komende lente en het nieuwe Licht.

Sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis* L.)

Het sneeuwkllokje komt al ver vóór onze jaartelling voor in de literatuur. Het behoort tot de narcissenfamilie en is met zijn 19 tot nu toe bekende soorten inheems in Zuid-Europa en West-Azië. Van al die soorten heeft alleen de *Galanthus nivalis* zich boven de Alpen gewaagd; het is vooral deze soort, die zich uitspreidde over alle klooster- en kasteeltuinen van Europa. Al vanaf de middeleeuwen werd er mee geteeld en momenteel zijn er meer dan 500 cultivars in omloop met varianten in vorm, kleur, grootte en geur en er komen er nog steeds bij.

Sinds de vorige eeuw doen ook andere soorten hun intrede in Europese tuinen. Vooral in Engeland is het een rage om zoveel mogelijk soorten met hun varianten

te telen. De echte galanthofiel steekt er veel geld en al zijn tijd in. Ook in Nederland neemt de populariteit van de plant als voorjaarsbode toe en kom je haar veel tegen als verwilderde stinzenplant of als cultuurproduct.

Voor al van de *Galanthus elswesii* worden veel cultivars geteeld. Deze bloem werd in 1874 in Turkije ontdekt door de botanist Elswes; het is een grootbloemige soort met een breed blauwgroenig blad.

De totale bloeitijd van de verschillende soorten bestrijkt ruim een half jaar vanaf begin oktober. Het grote bloeifestijn evenwel heeft tussen de maanden eind januari tot en met april plaats.

Sneeuwkllokje is een meerjarig, kruidachtig uigewas, dat in de late winter groeit en bloeit in dichte pollen op voedselrijke klei- en leemgronden, in loofwouden en op grasrijke plaatsen. In gebieden waar de plant inheems is, is zij een welkome pollen- en nectarleverancier voor vroege insecten. Vooral honingbijen, maar ook enkele vroege vlindersoorten en hommelmkinginnen komen erop af. Bij ons zie je er op zonnige dagen ruim bijen op en haar betekenis zal groter worden naarmate de nawinters

(2) De zes bloemdekblaadjes vormen twee kransen, die op het vruchtbeginsel staan.

(3) *Galanthus nivalis Sandersii*; tot de groep Sanders horen veel varianten met gelige kleuren ipv groen.

(4) *Galanthus elswesii*; de soort komt uit Turkije en komt in vele varianten in onze tuinen voor.

(5) De zes langwerpige helmknoppen vormen een strooikegel rond de uitstekende stamper.

(6) Terwijl de bij naar de nectar reikt, hechten poederlichte pollen zich aan de haren van haar thorax.

(7) Vervolgens neemt zij de tijd om het pollen in de korfjes te vege. Kleur: oranje.

ook bij ons warmer zullen zijn.

Haar eerste bouwstoffen ontleent de plant aan een hazelnootgrote ui, die in de zomers in rust is en die in de late herfst ontkiemt en vervolgens tot groeien komt zodra het eerste dooiwater de wortels bereikt. Twee smalle blaadjes omhullen beschermend de bloeisteel en boren zich met harde punt een weg door de nog weerbarstige bodem. Een inwendige warmtebron brengt de sneeuw rondom tot smelten en, eenmaal boven, wijken de blaadjes uiteen en geven vrij baan aan de mee gegroeide bloemstengel zelf. Deze bergt aan de top de aanvankelijk nog rechtopstaande bloemknop; zodra echter de eerste zonnestralen haar bereiken, neigt de steel zijwaarts en komt het knikkend klokvormige bloempje tevoorschijn, wach- tend op het eerste insectenbezoek.

Vermeerdering geschiedt door zaad- vorming en vooral, als eenmaal de ui ge- vormd is, door vegetatieve vermeerdering.

De bloem

Het sneeuwkllokje heeft een neerhan- gend, wit, klokvormig bloempje, dat open- gaat zodra de temperatuur de 9 à 10°C bereikt heeft; het is zestalig. Het bloem- dek bestaat uit twee kransen van elk drie bloemblaadjes; de buitenste drie zijn lang- werpig, 2 cm lang en sneeuwwit; bij de bloei spreiden zij zich horizontaal als een schoteltje uit en maken de toegang vrij tot het binnenste bloemkllokje, waarvan

de drie blaadjes eivormig zijn en 1 cm lang. Hierin bevinden zich de zes meeldraden en de ene stijl. De drie binnenblaadjes hebben een lichtgroene vlek aan de buiten- zijde; aan de binnenzijde hebben zij over- langs groene strepen die naar de nectar wijzen en een sterkere geur hebben: het honingmerk. De zes helmhokjes staan kegelvormig om de ene stamper heen, zij vormen een strooikegel; uit de toppen komt bij lichte beroering licht oranje stuif- meel vrij en strooit zich uit over de bezoekende bij. Deze beroert bij de volgende bloem eerst het rijpe stempel, dat buiten de kegel steekt. Als bijenbezoek uitblijft, treedt zelfbestuiving op.

Het vruchtbeginsel is bovenstandig. De eigenlijke bevruchting vindt pas veel later plaats, als het warmer geworden is; de bloem zelf is dan al verwelkt. In ons koude Noorden, waar het voor allerlei bestuivers nog te vroeg is, mislukt de bevruchting nogal eens, en is de plant op de vegetatieve vermeerdering aangewezen. De zaadjes hebben een vet en eiwitrijk aanhangseltje, reden waarom zij door mieren worden versleept en verspreid. Aan de voet, rond- om de stamper heeft de bloem een discus- weefsel waarin rijkelijk nectar is opgeno- men. Om er bij te kunnen moet de bij gaatjes boren in het weefsel.

De stuifmeelkorrels zijn licht en droog en markeren een overgang van wind- naar insectenbestuiving. In de korfjes van de bijen kleurt het pollen helder oranje.

Het bloemdek maakt de indruk zuiver wit te zijn; toch heeft het geen eigenlijke kleur; tussen de celletjes zitten fijne lucht- belletjes, waardoor het licht in alle richtin- gen wordt gespreid en de indruk van wit wordt gewekt; als je evenwel in de bloem knijpt is de kleur verdwenen en lijkt de bloem meer een heldere waterdruppel.

De naam *Galanthus* is Grieks en bete- kent 'melkbloempje' (*gala*: melk; *anthos*: bloem). Het Latijnse *ivalis* : in de sneeuw.

Lenteklokje (*Leucojum vernalis* L.)

Het sneeuwkllokje wordt vaak verward met het lenteklokje. Beide zijn nauw aan elkaar verwant; zij behoren tot dezelfde Narcissenfamilie en bloeien nagenoeg gelijktijdig in februari/maart. Het lente- klokje is inheems in midden Europa en breidde zich als stinzenplant, deels verwil- derd, over Europa uit. Het is, ondanks haar schoonheid, minder populair dan het sneeuwkllokje maar heeft inmiddels toch enige teeltvarianten. Afbeelding 8 laat de verschillen tussen de beide bloemen zien. De bloeisteel van het lenteklokje heeft doorgaans één bloem maar het kunnen er ook meer zijn. De bloem levert, bij voldoende temperatuur, nectar en pollen. Voor een winterbloempje is de naam lenteklokje (*vernalis*: lente-) misleidend: het bloeit niet in de lente maar kondigt haar aan. Friezen hebben een betere naam: maartebloemke. De Duitsers noemen haar: maartebekertje.

(8) *Leucojum*. Zes kroonblaadjes vormen één klokje. Strooikegel is los gerangschikt. Stempel kleurt groen.

(9A) *Leucojum vernalis*. Het voorjaarskllokje kondigt het voorjaar aan; bloeitijd: februari/maart.

(9B) *Leucojum aestivum*. Het zomerklokje kondigt de zomer aan; bloeitijd: mei/juni.